Спеціалізованій вченій раді Д 26.007.05
Національної академії внутрішніх справ

ВІДГУК

ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертацію Даніч Євгенії Олександрівни на тему «Використання спеціальних знань під час проведення слідчого експерименту», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність теми дисертації. Використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві забезпечує об'єктивність, повноту і всебічність попереднього і судового слідства, сприяє оперативному розкриттю злочинів, винесення законного, обґрунтованого і справедливого вироку. Використання знань є невід'ємною частиною процесу судочинства. Всебічний аналіз проблеми поняття, змісту і критеріїв віднесення значень до категорії спеціальних для реалізації цілей і завдань попередження, розкриття та розслідування злочинів базується на вивченні аспектів форми використання спеціальних знань. Однією з важливих причин, в силу яких злочини залишаються нерозкритими, є недостатнє використання допомоги осіб, що володіють спеціальними знаннями.

Актуальність теми цього дослідження обумовлена безліччю причин об'єктивного і суб'єктивного характеру Так, спеціальні знання є важливим процесуальним інститутом, що встановлює підстави участі обізнаних осіб у розслідуванні злочинів, а так само умови застосування цих знань в кримінальному процесі України. У чинному законодавстві відсутня їх чітке розуміння, що породжує численні запитання і складно розв'язні ситуації на практиці. Залучення спеціалістів до проведення слідчих дій сьогодні вже врегульовані Кримінальним процесуальним кодексом України. Участь спеціаліста в кримінальному судочинстві регламентована ст.ст. 71, 228, 236, 237, 240, 245, 360 КПК України. Проблеми процесуального статусу спеціаліста та правової регламентації його участі в кримінальному судочинстві в різних

ВХІДНА ДАНІ
Вх. №
03 01 2019 р.
кількість аркушів:
18 додаток —

аспектах розглядалися у працях: Н. І. Клименко, Б. М. Бішманова, В. С. Бондаря, О. О. Бондаренка, А. І. Вінберга, О. О. Волобуєвої, В. Г. Гончаренка, О. М. Зініна, А. В. Іщенка, П. П. Іщенка, В. К. Лисиченка, В. М. Махова, Б. В. Романюка, М. Я. Сегая, В. О. Сінєткова, О. О. Ейсмана, М. Г. Щербаковського та багатьох інших. Ці науковці заклали теоретичні основи вдосконалення процесуального положення та участі спеціаліста в кримінальному судочинстві.

В даний час стрімко зростає роль спеціальних знань у розслідуванні злочинів. Багато в чому це пов'язано, в першу чергу, з розвитком і вдосконаленням різного роду технологій, що дозволяє злочинцям здійснювати «традиційні» правопорушення новими способами Наприклад, вже увійшло в кримінальну практику вчинення розкрадання грошових коштів шляхом отримання злочинцем через електронну пошту або системи швидкого обміну повідомленнями доступу до паролів або іншої важливої інформації по кредитних картах відповідно змінюється і методика розслідування.

Іншою обставиною, яка потенційно тягне до розширення практики використання спеціальних знань у розслідуванні злочинів, є розвиток нових технологій і методик експертного дослідження, що дозволяє експертам вирішувати раніше недоступні завдання. Сфера застосування спеціальних знань в кримінальному процесі розширюється також за рахунок сформованої практики консультацій з юридичних питань. Об'єктивна необхідність залучення кваліфікованої допомоги по ряду правових питань останнім часом стала змушувати слідчих вдаватися до процесуальних форм її використання. Це тягне за собою як доктринальні суперечки про природу подібних доказів, так і проблеми обґрунтування їх процесуальної допустимості.

Поряд з підвищенням рівня компетентності співробітників правоохоронних органів, використання спеціальних знань у розслідуванні злочинів є одним із заходів у відповідь на протидію злочинності, яка стає все більш професійною Цей стан справ вимагає уваги вчених-криміналістів до проблем застосування спеціальних знань з різних сфер при розслідуванні кримінальних правопорушень.

Актуальність роботи підкреслюється й тим, що обрана тема дослідження відповідає Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015, п. 7 Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 року № 275, Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2014–2017 роки, схвалених вченою радою Національної академії внутрішніх справ (протокол від 29 жовтня 2013 року № 28). Тему дисертації затверджено рішенням вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 25 листопада 2014 року (протокол № 22) та зареєстровано Координаційним бюро Національної академії правових наук України (№ 1011, 2014 рік).

Виходячи з вищевикладеного, обрана тема дисертаційного дослідження Даніч Євгенії Олександрівни на тему «Використання спеціальних знань під час проведення слідчого експерименту», є своєчасною та важливою для вдосконалення криміналістики та кримінального процесуального законодавства, а також актуальною у теоретичному та практичному плані.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність.

Низка сформульованих у дисертації положень, висновків і рекомендацій характеризуються ознаками новизни і є вагомим внеском у наукове забезпечення реформування кримінального судочинства в Україні. Автор роботи вдало визначив об’єкт дослідження, вірно окреслив його предмет. Сформульована мета роботи, поставлені задачі дослідження дозволили зосередити увагу на ключових аспектах обраної теми роботи.

Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій підтверджується вибором методологічної бази проведеного дисертаційного дослідження. Зокрема, автором були використані: *методи формальної логіки* (аналіз, синтез, дедукція, індукція, аналогія, абстрагування) – для детального з'ясування змісту розглядуваних питань (у всіх розділах дисертації); *спеціально-правові методи*, передусім *порівняльно-правовий* – під час аналізу норм матеріального та процесуального права, наукових категорій, визначень та підходів (у всіх розділах дисертації); *історико-правовий* – у межах тлумачення крізь призму наукових поглядів і положень чинного законодавства основних термінів, що використані в дисертації, таких як «спеціальні знання», «слідчий експеримент», «досудове розслідування» (підрозділи 1.2, 1.3); *системно-структурний* – для формулювання організаційно-тактичних завдань слідчого в процесі використання спеціальних знань під час проведення слідчого експерименту (розділ 2); *метод системного аналізу* – у контексті визначення напрямів діяльності стосовно вдосконалення використання спеціальних знань з окремих галузей під час проведення слідчого експерименту (розділ 3); *статистичний* – задля підтвердження теоретичних висновків даними державної та відомчої статистики, узагальнення результатів вивчення емпіричних джерел (у всіх розділах дисертації); *соціологічний* – у межах підтвердження наукових висновків даними анкетування слідчих, інспекторів-криміналістів Національної поліції України та експертів Експертної служби МВС України (у всіх розділах дисертації).

Висновки і рекомендації дисертантки ґрунтуються на ретельному аналізі вітчизняних та зарубіжних джерел з досліджуваного питання, а також матеріалів слідчої та судової практики. Автором опрацьовано значну кількість наукових поглядів, масив літератури за темою дисертаційного дослідження (219 джерел), що свідчить про належний рівень обізнаності дисертанта у питаннях, які ним досліджуються, та відповідний рівень достовірності зроблених у роботі висновків. Обґрунтованість власних наукових результатів підтверджується і тим, що авторка робить висновки на підставі аналізу й зіставлення поглядів

і концепцій різних науковців, вдало ілюструє їх результатами аналізу результатів проведених анкетуванню.

Емпіричну базу дослідження становлять результати анкетування й аналітичні матеріали МВС України, Національної поліції України, Експертної служби МВС України, Генеральної прокуратури України за 2014 – шість місяців 2018 року; дані, отримані внаслідок вивчення 126 кримінальних проваджень, досудове розслідування в яких за ст. 115, 118, 121, 186, 187, 190, 276 КК України здійснювалось протягом 2015–2017 років за умови проведення слідчого експерименту (Волинська, Дніпропетровська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Одеська області, м. Київ); результати анкетувань 144 слідчих, 60 інспекторів-криміналістів Національної поліції України та 106 судових експертів Експертної служби МВС України (Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Київська, Харківська, Хмельницька, Черкаська області, м. Київ).

Таким чином, сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та пропозиції мають високий рівень обґрунтованості, що забезпечує їх достовірність.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація Даніч Є.О. є першим монографічним дослідженням, у якому комплексно висвітлено теоретичні положення та розроблено практичні рекомендації щодо використання спеціальних знань під час проведення слідчого експерименту, сформульовано низку положень, висновків і рекомендацій, що мають наукову новизну.

Дисертантом вперше запропоновано з'ясовати співвідношення зміст понять «спеціальні знання» і «спеціаліст» у контексті використання їх під час проведення слідчого експерименту. Зміст першого поняття є ширшим і частково регламентованим кримінальним процесуальним законодавством, охоплює різні форми використання спеціальних знань, друге стосується виключно діяльності спеціаліста, а його процесуальний статус, права й обов'язки чітко визначені законодавчо; обґрунтовано, що, з огляду на зміст спеціальних знань та залучення

до кримінального провадження спеціалістів з різних галузей наукового знання, їх законодавче тлумачення як «спеціальних знань і навичок застосування технічних й інших засобів» потребує розширення. Запропоновано доповнити це визначення, виклавши ч. 1 ст. 71 КПК України в такій редакції: «спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями та навичками…»; розроблено криміналістичні рекомендації щодо використання консультативної допомоги спеціаліста в процесуальній формі (письмові пояснення) під час проведення слідчого експерименту з процесуальним оформленням їх як додатків до протоколу слідчої (розшукової) дії, відповідно до вимог п. 2 ч. 2 ст. 105 КПК України;

Уточнено поняття спеціальних знань, що використовують під час проведення слідчого експерименту, як знань і навичок їх застосування в певній галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла, що отримані в процесі фахової підготовки та професійної діяльності особами, яких залучають до кримінального провадження відповідно до норм кримінального процесуального законодавства з метою досягнення завдань слідчої (розшукової) дії – слідчого експерименту;

Важливим є те, що дисертантка проаналізувала криміналістичні рекомендації щодо реалізації процесуальних (залучення спеціаліста до проведення слідчого експерименту, надання письмових консультацій спеціалістом) і непроцесуальних (усні консультації, попередні (експрес) дослідження) форм застосування спеціальних знань під час проведення слідчого експерименту;

Авторка приділила належну увагу положенням щодо необхідності процесуального оформлення рішення слідчого про залучення спеціаліста до проведення слідчого експерименту окремою постановою, що спрямовано на забезпечення належного порядку проведення цієї слідчої (розшукової) дії;

Важливим є те, що пропозиції щодо законодавчого унормування слідчої (розшукової) дії, регламентованої ст. 240 КПК України, відповідно до виконуваних завдань та організаційно-тактичних особливостей проведення, що передбачає два види: власне «слідчий експеримент» і «перевірка показань на

місці», для чого слід доповнити КПК України ст. 2411 «Перевірка показань на місці»;

Сформульовано криміналістичні рекомендації щодо використання спеціальних психологічних знань під час проведення слідчого експерименту у формах консультування й участі спеціаліста-психолога в проведенні слідчого експерименту;

Дисертанткою чітко, логічно та науково обґрунтована більшість теоретичних та практичних положень, та доведено необхідність закріплення пропозиції, зокрема: наукові положення щодо стану досліджень з питань використання спеціальних знань під час проведення слідчого експерименту, з визначенням актуальних питань для першочергового опрацювання; криміналістичні рекомендації щодо використання спеціальних знань під час проведення різних видів слідчого експерименту (з метою перевірки механізму вчинення дій та утворення слідів; можливості бачити в певних умовах певну подію, предмети, людину, а також розрізняти деталі; чути звуки; сприймати факти за допомогою технічних засобів; учинення дії за певний проміжок часу; перевірки спеціальних і професійних навичок особи); засади використання спеціальних знань як складової тактики слідчого експерименту за етапами підготовки до проведення слідчої (розшукової) дії, робочого, фіксації перебігу та результатів, їх оцінювання;т пропозиції щодо вдосконалення використання спеціальних техніко-криміналістичних знань під час проведення слідчого експерименту шляхом залучення судових експертів Експертної служби МВС України для виконання завдань техніко-криміналістичного забезпечення проведення слідчої (розшукової) дії (з метою виявлення та вилучення слідової інформації, фіксації слідчого експерименту та ін.); криміналістичні рекомендації щодо комплексного використання під час проведення слідчого експерименту в процесі розслідування окремих видів злочинів спеціалістів із різних галузей знань, зокрема судово-медичного експерта або лікаря, автотехніка, біолога та ін.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях.

Результати дослідження повною мірою відображені в наукових фахових виданнях автора, зміст і характер яких відповідають вимогам МОН України, а також виступах автора з доповідями основних положень дисертації на науково-практичних конференціях, що в цілому свідчить про достатній рівень її апробації.

Основні положення та висновки дослідження, що сформульовані в дисертації, відображено 15 наукових публікаціях, п'ять з яких – статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна – стаття в зарубіжному науковому виданні, дев'ять – тези наукових доповідей, опубліковані за результатами участі в міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях та круглих столах.

Оцінка змісту дисертації та автореферату. Дисертантка виконала вимоги, що ставляться МОН України до цього виду наукових праць. Структура дисертації відповідає меті й завданням, відображає її ключові етапи.

У вступі обґрунтовується актуальність теми дисертації, аналізується стан її наукової розробки, визначаються її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, мета і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, наукова новизна, практичне значення одержаних результатів, зазначаються відомості про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру дисертації.

Зміст дисертації. Заслуговує схвалення структура дисертації, в якій у логічній послідовності від загального до окремого, у межах 3-х розділів, 9 підрозділів, досліджуються визначені питання. Повний обсяг дисертації становить 238 сторінки.Список використаних джерел включає 219 найменувань. Робота доповнюється змістовними додатками.

Перший розділ дисертації «Теоретико-методологічні засади дослідження використання спеціальних знань під час проведення слідчого експерименту» містить три підрозділи та формує теоретико-методологічне підґрунтя роботи.

У підрозділі 1.1 «Стан наукових досліджень питань використання спеціальних знань під час проведення слідчого експерименту» проаналізовано історіографію за темою використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві (відповідно до періодів звичаєвого права, Київської Русі, Великого князівства Литовського та Речі Посполитої, Російської імперії, Радянського Союзу, незалежної України). Виокремлено передумови кримінальної процесуальної регламентації слідчого експерименту в кримінальному процесуальному законодавстві.

Опрацьовано наукові та навчально-методичні джерела з проблематики. Зокрема, це монографічні дослідження з питань використання спеціальних знань у кримінальному провадженні (Б. В. Романюк (2002), В. М. Ревака (2006), В. В. Семенов (2006), О. А. Кравченко (2012)), у яких проаналізовано історичні передумови залучення спеціальних знань до розслідування злочинів, визначено їх поняття та зміст, форми реалізації. Водночас необхідно дослідити особливості використання спеціальних знань під час проведення слідчих (розшукових) дій і безпосередньо – слідчого експерименту.

Вивченню кримінальних процесуальних, організаційно-тактичних, психологічних засад проведення слідчого експерименту присвячено праці Ш. Ш. Ярамиш'яна (1982), В. М. Стратонова (2001), О. К. Чернецького (2013), Т. М. Балицького (2015), проте в них не розглянуто особливості використання спеціальних знань за цих умов.

У підрозділі 1.2 «Кримінальна процесуальна регламентація використання спеціальних знань під час проведення слідчого експерименту» обґрунтовано, що за змістом поняття «спеціальні знання» є ширшим і частково регламентованим законодавчо, охоплює різні форми використання спеціальних знань з будь-якої галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла. Водночас поняття «спеціаліст», його процесуальний статус, права й обов'язки чітко визначено в КПК України (ст. 71, 72, 75, 77, 79, 105, 228, 236, 237, 240, 242), вони стосуються, насамперед, надання допомоги з техніко-криміналістичного забезпечення проведення слідчих (розшукових) дій.

У підрозділі 1.3 «Завдання та форми використання спеціальних знань під час проведення слідчого експерименту» з'ясовано співвідношення понять «знання» і «спеціальні знання» як загального й окремого.

Спеціальні знання, які використовують під час проведення слідчого експерименту, можна охарактеризувати як знання та навички їх застосування в певній галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла, отримані в процесі фахової підготовки та професійної діяльності особами, яких залучають до кримінального провадження відповідно до норм кримінального процесуального законодавства з метою досягнення завдань слідчої (розшукової) дії – слідчого експерименту.

Загальне завдання використання спеціальних знань під час проведення слідчого експерименту полягає в сприянні встановленню обставин кримінального правопорушення. Окремі завдання залежать від виду слідчої ситуації в кримінальному провадженні; виду слідчого експерименту; галузі знання, що використовують під час проведення слідчого експерименту; форми залучення спеціальних знань тощо.

У другому розділі дисертації «Організаційно-тактичні засади використання спеціальних знань під час проведення слідчого експерименту» сформовано засади використання спеціальних знань на різних етапах тактики слідчої (розшукової) дії.

У підрозділі 2.1 «Використання спеціальних знань під час підготовки до проведення слідчого експерименту» констатовано, що підготовка до використання спеціальних знань під час проведення слідчого експерименту охоплює такі заходи: визначення мети, виду та конкретних завдань використання спеціальних знань під час проведення слідчого експерименту (97,2 % слідчих, 90,0 % інспекторів-криміналістів, 97,1 % судових експертів); конкретизація галузі, знання якої будуть використовувати як спеціальні, і форм їх реалізації (95,1 %, 86,7 %, 95,3 % опитаних відповідно); вивчення матеріалів кримінального провадження, за необхідності – проведення додаткових чи повторних слідчих (розшукових) дій (93,8 %, 93,3 %, 94,3 %);

консультування щодо організаційно-тактичних засад проведення слідчого експерименту (90,3 %, 95,0 %, 93,4 %); забезпечення правових підстав та умов використання спеціальних знань під час проведення слідчого експерименту (умов, засобів, знарядь відтворення дій, обстановки, обставин події, проведення дослідів чи випробувань) (89,6 %, 96,7 %, 96,2 %); визначення й підбір учасників експерименту (83,3 %, 84,3 %, 92,5 %); підготовка необхідних технічних засобів (82,6 %, 98,3 %, 98,1 %); складення плану проведення слідчого експерименту з використанням спеціальних знань (94,4 %, 91,7 %, 97,1 %).

У підрозділі 2.2 «Використання спеціальних знань на робочому етапі слідчого експерименту» акцентовано увагу на ключовому значенні використання спеціальних знань у структурі тактики слідчої (розшукової) дії.

Безпосередні завдання використання спеціальних знань на робочій стадії проведення слідчого експерименту залежать від конкретного виду слідчого експерименту та форми залучення спеціаліста. Умовно ці завдання об'єднано в групи: організаційно-технічні, техніко-криміналістичні, консультативні, довідкові, інформаційні, комунікативні.

Спеціаліст надає конкретну допомогу слідчому під час виконання таких завдань робочого етапу проведення слідчого експерименту: забезпечення безпеки учасників слідчого експерименту; відтворення обстановки й умов проведення дослідів, максимально наближених до події злочину; контроль за належним порядком проведення дослідів; надання допомоги в проведенні дослідів; формулювання з дозволу слідчого запитань учасникам слідчого експерименту й оцінювання їх відповідей; корегування плану слідчого експерименту; використання технічних засобів відповідно до поставлених завдань; тлумачення та проміжне оцінювання отриманих результатів.

У підрозділі 2.3 «Використання спеціальних знань під час фіксації та оцінювання результатів слідчого експерименту» визначено, що основною формою фіксації слідчих (розшукових) дій є протокол і додатки до нього, у яких фіксують використання спеціальних знань й отримані результати.

Розглянуто негативні випадки, коли для фіксації слідчого експерименту залучали працівників оперативних підрозділів, дільничних, інших співробітників правоохоронного органу (13,7 %). Аргументовано необхідність залучення за таких умов компетентних спеціалістів, а саме інспекторів-криміналістів Національної поліції України чи судових експертів Експертної служби МВС України.

Оцінювання використання спеціальних знань під час проведення слідчого експерименту передбачає кілька аспектів: встановлення досягнення завдань використання спеціальних знань під час проведення слідчого експерименту; визначення помилок, яких припустилися, і шляхів їх усунення; удосконалення професійних вмінь спеціаліста та слідчого; корегування плану розслідування злочину; обґрунтування необхідності додаткових і повторних слідчих (розшукових) дій, зокрема й повторного слідчого експерименту.

Розділ 3 «Напрями вдосконалення використання спеціальних знань під час проведення слідчого експерименту» охоплює три підрозділи, присвячені формуванню перспективних напрямів удосконалення використання спеціальних знань під час проведення слідчого експерименту відповідно до окремих галузей знань.

У підрозділі 3.1 «Удосконалення використання спеціальних техніко-криміналістичних знань під час проведення слідчого експерименту» встановлено, що як спеціалістів з метою застосування техніко-криміналістичних знань переважно залучають інспекторів-криміналістів Національної поліції України (49,4 % кримінальних проваджень) і судових експертів Експертної служби МВС України (34,3 %).

Обґрунтовано, що застосування спеціальних техніко-криміналістичних знань є важливим у зв'язку зі стрімким розвитком науково-технічного прогресу, необхідністю залучення до проведення слідчих (розшукових) дій кваліфікованих спеціалістів. Проаналізовано положення Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби МВС України для участі в проведенні огляду місця події,

затвердженої наказом МВС України від 3 листопада 2015 року № 1339, у якій регламентовано залучення до огляду місця події спеціалістів – працівників Експертної служби МВС України в складі спеціалізованої пересувної лабораторії, які володіють спеціальними знаннями та можуть надавати консультації під час досудового розслідування з питань, що потребують спеціальних знань і навичок. Водночас результати вивчення емпіричних джерел засвідчують доцільність залучення судових експертів – працівників Експертної служби МВС України під час проведення й інших слідчих (розшукових) дій, серед яких слідчий експеримент. Запропоновано регламентувати право керівника органу досудового розслідування, з огляду на обставини кримінального провадження, залучати судових експертів – працівників Експертної служби МВС України, зокрема у складі спеціалізованої пересувної лабораторії (84,0 % слідчих).

З'ясовано, що використання спеціальних техніко-криміналістичних знань під час проведення слідчого експерименту здебільшого пов'язано із застосуванням традиційних технічних засобів (фотозйомки, відеозапису, засобів криміналістичної валізи). Запропоновано активніше використовувати сучасні технології фіксації перебігу та результатів слідчого експерименту, а саме лазерне сканування та створення 3D моделей. Окрім фіксації перебігу і результатів слідчого експерименту, 3D модель, створену за результатами слідчого експерименту, може бути використано під час проведення інших слідчих (розшукових) дій, судових експертиз (судово-автотехнічної, судово-трасологічної, судово-балістичної).

У підрозділі 3.2 «Удосконалення використання спеціальних психологічних знань під час проведення слідчого експерименту» висвітлено особливості залучення спеціальних психологічних знань для підвищення ефективності проведення слідчого експерименту.

Емпіричні дані засвідчили, що спеціальні психологічні знання переважно застосовували у формі непроцесуального консультування спеціаліста-психолога (29,9 % слідчих) та участі спеціаліста-психолога під час

проведення слідчого експерименту (11,9 % кримінальних проваджень). Водночас слідчі (60,4 %) констатують доцільність залучення спеціальних психологічних знань з метою підвищення ефективності проведення слідчого експерименту, а саме шляхом створення сприятливої обстановки проведення слідчого експерименту, надання допомоги його учасникам, налагодження психологічного контакту.

Спеціаліст-психолог, залучений до слідчого експерименту, використовує свої спеціальні знання, щоб допомогти слідчому ефективно проводити цю слідчу (розшукову) дію. Спеціаліст-психолог може бути залучений до вивчення обстановки проведення слідчого експерименту, його учасників, їхніх емоцій та психологічних станів, що спрямовано на уявну побудову моделі вчиненого злочину. Спеціаліст-психолог має право проводити спостереження, досліди, консультувати слідчого зі спеціальних питань, допомагати правильно викладати ці питання в протоколі; звертатися з дозволу слідчого з питаннями до інших учасників слідчого експерименту, робити заяви, які підлягають занесенню до протоколу.

Доцільною є участь спеціаліста-психолога під час допитів підозрюваного, потерпілого, свідка, які проводять з метою підготовки до слідчого експерименту. За цих умов психолог здійснює спостереження за учасниками слідчої (розшукової) дії, аналізуючи їхні вербальні та невербальні реакції. Спеціаліст-психолог може з дозволу слідчого поставити учасникам слідчої (розшукової) дії додаткові запитання, допомогти слідчому у формулюванні запитань, за результатами проведення допиту скласти психологічний портрет учасника кримінального провадження, що має важливе значення для правильної побудови тактики майбутнього слідчого експерименту.

У підрозділі 3.3 «Удосконалення використання спеціальних знань з інших галузей під час проведення слідчого експерименту» доведено, що залучення спеціалістів з різних галузей знань обумовлено характером

розслідуваного злочину та видом слідчого експерименту, який проводитимуть у кримінальному провадженні.

Вивчення емпіричних джерел засвідчило, що залучення декількох (групи) спеціалістів з різних галузей знань супроводжується низкою складнощів. По-перше, відчутним є дефіцит таких спеціалістів, як, наприклад, автотехніки, пожежотехніки, яких в окремих випадках необхідно залучати до проведення слідчого експерименту; по-друге, у разі участі групи спеціалістів під час проведення слідчого експерименту актуальними є питання організації і тактики їх взаємодії.

Висвітлено особливості залучення до проведення слідчого експерименту різнопрофільних спеціалістів, а саме: судово-медичного експерта або лікаря; автотехніка; біолога та інших; окреслено виконувані ними завдання.

Значимість результатів дисертаційного дослідження для криміналістики.

Практична значимість роботи полягає у тому, що рекомендації та пропозиції, сформульовані автором використовуються у науково-дослідній роботі, законопроектній діяльності, практичній діяльності органів досудового розслідування, прокуратури та суду, а також у навчальному процесі – під час викладання профільних дисциплін, що підтверджується відповідними актами впровадження в законодавчу, практичну діяльність та освітній процес. У роботі акцентується увага на прикладних питаннях, що носять проблемний характер, не вирішених у теорії, або вирішення яких викликає складності у практичних працівників. Прикладний характер дослідження дозволив авторові на основі отриманих емпіричних даних сформулювати відповідні рекомендації і пропозиції.

Викладене вище може бути підставою для загальної позитивної оцінки дисертації Даніч Євгенії Олександрівни на тему «Використання спеціальних знань під час проведення слідчого експерименту» як самостійного наукового дослідження з актуальної й важливої для науки та практики проблеми.

Вцілому позитивно оцінюючи працю, хочу звернути увагу на окремі положення, які видаються неоднозначними або ж такими, що не знайшли належного висвітлення на сторінках дисертаційного дослідження, а відтак потребують спеціальних пояснень чи додаткової аргументації під час захисту дисертації. Вивчення змісту дисертації викликає додаткові запитання та певні зауваження. Зокрема:

1. Під час висвітлення наукової новизни, у рубриці «вперше», здобувачка вказує, що вона розробила криміналістичні рекомендації щодо використання консультативної допомоги спеціаліста в процесуальній формі (письмові пояснення) під час проведення слідчого експерименту з процесуальним оформленням їх як додатків до протоколу слідчої (розшукової) дії, відповідно до вимог п. 2 ч. 2 ст. 105 КПК України. Вивчення змісту дисертації свідчить про потребу їх більш чіткого формулювання. Натомість, вказані криміналістичні рекомендації розкриті на окремих сторінках дисертації (с. 43-45, с. 97-102, с. 120-131 та ін.).

2. За змістом підрозділу 3.3 «Удосконалення використання спеціальних знань з інших галузей під час проведення слідчого експерименту», здобувачка висвітлює особливості залучення до проведення слідчого експерименту різнопрофільних спеціалістів, а саме: судово-медичного експерта або лікаря; автотехніка; біолога та інших; окреслює виконувані ними завдання. Однак, дані спеціалісти не охоплюють всіх галузей наукового знання, потребу у яких може мати слідчий під час проведення слідчого експерименту. Бажано, щоб авторка приділила увагу дослідженню вказаного питання при проведенні подальших наукових пошуків.

3. Враховуючи актуальність проблематики використання спеціальних знань під час проведення слідчих (розшукових) дій, у тому числі слідчого експерименту, доцільним є вивчення зарубіжного досвіду, проведення відповідного компаративістського дослідження, з формуванням криміналістичних рекомендацій для вітчизняної слідчої, експертної та судової практики.

4. Щодо висновків до підрозділів дисертації. Здобувачці слід викладати найбільш важливі наукові та практичні результати, одержані у дослідженні, які повинні містити розв'язання наукової проблеми (завдання), її значення для науки і практики. Вони повинні бути лаконічними, тоді як авторка поряд з ключовими моментами у зазначених висновках виклала ряд супутніх, менш важливих положень дисертаційного дослідження.

Однак, слід зауважити, що вказані зауваження мають дискусійний характер та не впливають на позитивне враження від рецензованої наукової праці.

Утім, зазначені вище зауваження стосуються окремих дискусійних положень дисертації та у своїй сукупності не впливають на загалом позитивну її оцінку. Дисертація є втіленням практично і теоретично корисного дослідницького напряму у галузі криміналістики та є цілісним, завершеним монографічним науковим дослідженням.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення.

Зміст дисертації відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності, робота пройшла належну апробацію. Дисертація є самостійною, завершеною роботою. Дослідження виконано зрозумілою, юридично і літературно грамотною мовою. Оформлення дисертації та автореферату в цілому відповідає встановленим МОН України вимогам.

Роботу характеризує висока методологічна і загальнотеоретична культура, яка підтверджує наукову новизну сформульованих в дисертації теоретичних положень, висновків і науково-практичних рекомендацій, що виносяться на захист, їх достатню обґрунтованість, і достовірність.

Рецензована дисертація є кваліфікованою науковою працею, що містить результати проведених автором досліджень. Дисертантом отримані нові науково обґрунтовані результати, які в сукупності розв’язують конкретне наукове завдання щодо використання спеціальних знань під час проведення слідчого експерименту.

ВИСНОВОК

Дисертація «Використання спеціальних знань під час проведення слідчого експерименту», подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність, вирішує важливе наукове завдання, є завершеною кваліфікаційною науковою працею з даної тематики. Таким чином, автором викладено низку положень, висновків і пропозицій, важливих у концептуальному значенні та нових для юридичної науки, принципових для успішного правозастосування у кримінальному процесі. Дисертація є актуальною, завершеною, самостійною, має теоретичне і практичне значення, ряд положень наукової новизни. Робота відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567, а її автор **ДАНІЧ ЄВГЕНІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА** заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук із зазначеної спеціальності.

Офіційний опонент:
Завідувач кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики
ПВНЗ «Європейський університет»
доктор юридичних наук, професор **Г.П.Власова**

28 грудня 2018 року

Підпис Г.П. Власової засвідчую
Начальник відділом управління персоналом
С.А. Тимченко